

פניני הפרשה

פרשת וארא

כה טבת תשפ"א

פנינים בפרשה

וְאָרָא אֶל־אֲבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב (ו, ג).
וברש"י: "וארא - אל האבות".

ה'חתם סופר' מבאר שהמילה 'אבות' יכולה להתפרש גם כ'רוצה' (מלשון 'אובה'), כי השי"ת נראה רק אל אלה ש'רוצים' שיראה אליהם...
כיצא בזה מפרש 'הרמב"ם' את הפסוק "אהיה אשר אהיה" (פר' שמות, ג, יד) 'אהיה' עם אלה 'המבקשים ורוצים' ש'אהיה' איתם...
גם כששאלו את 'האדמו"ר מקוצק' זצ"ל היכן נמצא הקב"ה, אמר להם האדמו"ר "היכן שמכניסים אותו!..."

וְאֵנִי אֶקְשֶׁה אֶת־לֵב פְּרַעֲה (ז, ג)

וא"ת א"כ מה רצה הקב"ה מפרעה, הלא הקב"ה עצמו הקשה את ליבו?
וי"ל שהקב"ה מתנהג עם בריותיו כפי שידוע את לבם אם ברע אם בטוב ויודע שאין לרשעים לבם שלם עמו לחזור למוטב, לפיכך נכשלים, וכן כתיב הלעיטוהו לרשע וימות, וכן משגיאל לגוים ויאבדם, וכן אם ללצים הוא יליץ ולענונים יתן חן, בא לטמא פותחין לו בא לטהר מסייעין לו. (ר' חיים פלטיאל)

כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבֵי הָאָרֶץ (ח יח)

אפילו במשך המיצר שהיה בין ארץ מצרים לארץ גושן גם שם לא היה הערוב. וזה למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ, והוא לבדו ידו בכל ומושל בכל. (קול שמחה)

וְאֹלָם בְּעֵבֹד זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ בְּעֵבֹד הָרְאִיתָךְ אֶת־כְּהֵי וְלָמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ (ט, טז)

'המהר"ל מפראג' מבאר באופן נפלא מדוע הקב"ה הביא על מצרים דווקא עשרה מכות אלו, ומה ה' רצה לרמוז להם בכל מכה ומכה:

דהנה פרעה כפר בעיקר, שאמר "לא ידעתי מי ה'" וכן "מי ה' אשר אשמע בקולו", ולזה באו המכות, להראות לו שיש ה', ושהוא שולט בעליונים ובתחתונים, ומלכותו בכל משלה. והמכות באו בסדר הזה דווקא, קודם הראה לו הקב"ה שהוא שולט בתחתונים ואח"כ הראה לו את שליטתו בעליונים:
הפך את המים לדם, שהמים מתחת לארץ כמש"כ "והמים אשר מתחת לארץ"/ אח"כ 'צפרדע' שהם יותר עליונים מהמים, שהרי המים הם מקום עמידתם של הצפרדעים/

אח"כ 'כינים', שנהפכו לעפר, שהוא למעלה מן המים, שהרי כתוב "המים אשר מתחת לארץ"/ 'ערוב' - החיות למעלה מן העפר, שהרי הם עומדים על העפר/ 'דבר' - זה בא מעיפוש האוויר, ואוויר הוא למעלה מן הארץ/

'שחין' - הוא מיסוד האש, כמש"כ רש"י שם, ואש למעלה מהאוויר, שהרי טיבעה לעלות למעלה, משא"כ אוויר/

'ברד' - הוא כבר מן העננים, זה גבוה יותר/

'ארבה' - החיות מעופפות למעלה מן העננים/

'חושך' - מאורות השמים נמצאים עוד יותר למעלה בשמים/

'מכת בכורות' - היא מכה שנשמת האדם, שהיא דבר רוחני והיא למעלה מן הכל. וכך הראה הקב"ה למצרים שהוא אלוקים על בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. (הגש"פ ליקוטים יקרים)

וְהַפְשַׁתָּהּ וְהִשְׁעַרְתָּה נֶפְתָּהּ וכו'. (ט, לא)

צ"ע מה באה התורה לומר לנו בסיפור זה.

ועל פי הדרשה בא לנו הסיפור להמשיל לנו כמו שדרש ר' אלעזר במס' תענית לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו, כי הקנה, כשבא הרוח סובלו ונכנע לכאן ולכאן ומפני הכנעתו אינו נשבר מן הרוח, והארו הוא קשה ואינו רוצה להיות נכנע ורוח חזק שוברתו, לפיכך הקנה זוכה לכתוב מזוות ותפילין, וזה מה שבא הפסוק לרמוז כאן. (משיבת נפש)

סיפור לשלחן שבת

הסיפור שלנו מתחיל בימי 'המנדט הבריטי' על ארץ-ישראל. הר"ר אביגדור ברנשטיין זצ"ל, נסע במכונית משטרה אנגלית מהעיר התחתית לשכונת 'הדר הכרמל'. באמצע הדרך התקלה המון ערבי מוסת סביב המכונית וביקש לשחוט אותו - פשוטו כמשמעו. השוטר במכונית היה אובד עצות. וממש ראה את המוות בעיניו. ברגע האחרון נתן הקב"ה עצה בלב השוטר, והוא יצא מדלת המכונית וירה ירייה באוויר. הערבים התעופפו, וחיי רבי אביגדור ניצלו. חייו ניצלו, אבל הפחד המשתק גרם לו בהמשך להתקף לב שהפך אותו ל"מסוכן" במשך כחמש שנים. מצבו הרפואי הלך והתדרדר עד שמרן החזון איש זי"ע הפנה אותו לבוסטון שבארצות הברית, אל המקום היחיד בעולם, והרופא היחיד בעולם שביצע "ניתוח לב פתוח". את התהליך כולו ליווה הגאון רבי אליעזר אלפא זצ"ל, אחיינו של החזון-איש. זה היה בחודש אב, שנת תשי"א. עוד לפני היציאה לדרך, חיפשו מי יוכל לסייע לו בבוסטון. מרן החזון איש זצ"ל פנה במכתב אל האדמו"ר רבי לוי יצחק מבוסטון זצ"ל. לימים סיפר האדמו"ר שהוא תמה כיצד ייתכן שהחזון"א שיושב בקיטונו הצר בבני ברק יודע מה מתחדש בבוסטון יותר ממנו... אמנם, מכיוון שארגון החסד של חסידי בוסטון עדיין לא בא לעולם, חיפשו אדם שיוכל לרדת לשטח, לסייע לחולה - כמו לאסוף אותו משדה התעופה. לשם כך שיגר מרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, מכתב-בקשה אל תלמידו מיישיבת מיר ששימש כמנהל ב"ס בבוסטון שיראה לטפל בעניין. וכאן התרחש דבר פלא. יום אחד נעלמה בתם הצעירה של משפחת כהן, וגם לאחר שחיפשו אותה לא מצאוה. כאשר חזרה לפתע פתאום סיפרה שנתקפה בגעגועים לביתם הקודם והלכה לבקר שם. באמרה זאת הושיטה לאביה מכתב שהיה מונח בבית הקודם. הרב כהן פתח את המכתב וגילה שהמשגיח מבקש ממנו לסייע לחולה, ולאסוף אותו משדה התעופה ביום... "זה עכשיו!" נזעק הרב כהן וחיש מיהר לשדה התעופה... שרשרת הניסים שהצילה את חייו, מצריכה חוברת ולא עמוד אחד. החל מהעובדה שרופא בכיר מאוד בארץ יעץ למשפחה לרכוש עבורו כרטיס טיסה להלון בלבד (... רופאים אחרים לא האמינו שהוא בכלל ישרוד את הטיסה עצמה, ואכן לקה בליבו במהלך הטיסה ורופא שבמקרה שהה שם הציל את חייו. גם בשעת הניתוח עצמו שוב בליבו - אך האופציה שלא לעשות כלום הייתה גרועה יותר! סוף דבר שביום שלישי שנכפל בו כי טוב, הוא יצא מבית החולים. בתמונה מאותו מעמד, בו הוא ניצב לצד הרבי מבוסטון זצ"ל הוא נראה בריא ומחייך... לימים ירשום לעצמו למזכרת ליד ה"זכירות" בסידור התפילה: "זכור את חסדי השם אתך בבוסטון, ז' מנחם אב תשי"א ניתוח הלב משבעה עשר בתמוז עד ג' אלול" באלפון שברשותו הוא חורט בעט ירוק": בעזרת השם יתברך ובחמלתו כי רבה, הטוב כי לא כלו רחמיו והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך!" ובסתירה כה בולטת למה ששרבט קודם לכן": כי לא ידע האדם את עיתו... עשרים שנות חיים פוריות הוענקו במנתה להר"ר אביגדור - שבהם זכה להשיא את ילדיו ולראות נכד אצל כל אחד מהם - עד שהסתלק מן העולם ב"ט חשון תשל"א... מי לא שמע על הארגון הרפואי החרדי 'רופא' שפועל לצד המרכז הרפואי בבוסטון ארה"ב? הארגון נוסד לפני עשרות שנים ע"י האדמו"ר רבי לוי יצחק הורביץ מבוסטון זצ"ל, ועוסק במתן סעד לחולים ובני משפחותיהם שזורמים מרחבי העולם למרכז הרפואי הממוקם בעיר - המסונף לאוניברסיטת הרווארד היוקרתית. הארגון פועל החל מהענקת ייעוץ והכוונה רפואית ועד לפרטים הקטנים של אירוח החולה ומלוויו ודאגה עבורם למזון כשר למהדרין. מי לא שמע על ארגון החסד העצום בבוסטון! אך מי כן שמע כיצד נוסד ארגון החסד בבוסטון? סיפר הרבי מבוסטון זצ"ל: "כל מפעל 'רופא' צמח והתפתח כתוצאה ממכתב ששיגר אלי החזון איש בו התבקשתי לסייע לרבי אביגדור ברנשטיין!" מדוע הסיימת הווי כל-כך חשובה? משום שבאותה מידה הרי גם הייתה לו הבחירה "לפספס את השעה" ולא להקים "ארגון חסד". נכון. התבקשתי לעזור ליהודי מחיפה - אעזור לו! בכל כוחי! אך מדוע שזה יכריח אותי להשקיע את כל-כולי מעתה ועד עולם בתחום זה?! אבל הרבי מבוסטון קלט, שאם סיבבו משמים עבורו "להיות איש במקום שאין אנשים" ממילא זה לא מצטמצם למקרה בודד, אלא יש להמשיך ולפתח את הפתרון עבור כל כלל-ישראל!

לרבים מאתנו מגלגלת ההשגחה את ההזדמנות לעמוד רגע אחד בצומת בו זוכים להגיש עזרה לזולת. כל אחד והסיפור שלו. אך האם נתפוס את הרגע? האם נקלוט את גודל השעה? האם נבין שמונחת כאן הזדמנות עבורנו לפתח את העניין לכלל - ולא רק לפרט!?(מתוך איש לרעהו - יתרו תשפ"א)

ניסים ופלאות בעשרת המכות

ע"פ מדרשי חז"ל

הקדמה:

י"א שבכל מכה היה משה מתרה בפרעה 24 יום, ו-7 יום הייתה המכה עצמה, וי"א 7 יום היה מתרה, ו-24 יום נמשכה המכה. (שמו"ד ט, יב) אבל לשני השיטות, סה"כ כל מכה נמשכה על פני חודש ימים, חוץ ממכת חושך שנמשכה 3 יום, ומכת בכורות רגע אחד. ובין מכה למכה היה 7 יום, נמצא שהמכות נמשכו שנה בדיוק. הם התחילו באייר ונסתיימו בניסן. (מדרש הגדול וארא כה)

- כשמשה התרה בפרעה, הוא לא אמר לו ש'היום' תתחיל המכה, אלא 'מחר', וכל כך למה? כדי שאולי ישוּבו בתשובה עד מחר. (שמו"ד יג, ו)

- פרעה ביקש ממשה שיתפלל שהמכות יסתיימו, אולם ברגע שנסתיימה המכה שוב הכביד את ליבו, כי כך הן הרשעים, כל זמן שהם בצרה הם מכניעים עצמן, אבל מש הצרה עוברת חוזרים לקלוקלם. (שמו"ד יז, ו)

- הקב"ה ידע היטב שכשתסתיים המכה שוב לא יסכים פרעה לשלחם, (הקב"ה בעצמו הכביד את לב פרעה) אולם הוא הביא עליהם המכות כדי שיכירו בגדולתו של הקב"ה. (שמו"ד יב, א' וכן ה')

- הטעם שלקו בעשרת מכות אלו דייקא הוא 'מדה כנגד מדה', וכפי שיתבאר בכל מכה ומכה כדלהלן.

דם

אפי' הרוק שהיו המצרים רוקקים נהפך לדם (שמו"ד ט, י) גם מתוך העצים והאבנים יצא דם (כמש"כ 'ובעצים ובאבנים', ז, יט), וכשאשה מצרית הכניסה את בצקה לתנור, היה הדם היוצא מהעצים המוסקים מכבה את האש, והיא לא יכלה לאפות, וכך מתו המצריים ברעב. (מדרש הגדול, וארא כד) גם כל מימי הפירות, כשחטו אותם, הפכו לדם, וכך גם פירות לא יכלו לאכול. (משנת רבי אליעזר פרק כ)

כל הדגים שביאורו מתו כי אינם יכולים לחיות בדם אלא במים, ועלתה צחנה מהם, וכן עלתה צחנה מריח הדם. (מדרש שכל טוב)

ולמה לקו בדם? א. לפי שלא היו מניחים את בנות ישראל לטבול מטומאתם כדי שלא יהיו פרים ורבים, לכך נענשו במים, מידה כנגד מידה. (שמו"ד ט, ב). לפי שהשליכו את ילדי ישראל למים, לכן לקו במים. (מדרש הגדול) ג. לפי שעשו את היהודים לשואבי מים שלהם, לכן לקו במים. (תנחומא ישן, וארא יד)

צפרדע

מצרי היה שותה אפי' טיפת מים, והמים יורדים לתוך מעיו ונהפכים לצפרדע. (שמו"ד יא, ז)

היו ממלאים כוס מים לשתות, ומיד נתמלא בצפרדעים ולא יכלו לשתות. (מדרש הגדול ט) וכן כשהמצריים הכינו עיסה, היו הצפרדעים באים ואוכלים את הבצק, ובצק שכבר היה בתוך התנור, היו הצפרדעים נכנסים לתנור ונדבקים בו, וכן היו מצננים את התנור. (שמו"ד יג, א)

היו הצפרדעים נכנסים אצל פרעה כפי הטבעת ויוצאים מפיו. (מדרש הגדול) קרקורם של הצפרדעים היה קשה למצריים יותר משאר הקשים שנוצרו מחמת הצפרדעים, כיון שהיו נכנסות בתוך גופם וצועקות, ולא היה להם מנוחה. (שמו"ד י, ו) **ולמה לקו בצפרדע? א.** כי היו משעבדים את ישראל ומצווים עליהם "לכו הביאו לנו שקצים ורמשים לאכול" ולכן מידה כנגד מידה נענשו ע"י שקצים ורמשים. (שמו"ד י, ז) ב. לפי שהיו מעירים את היהודים משנתם ללכת לעבודה, לכן לקו בצפרדע שצועקת והפריעה את שנתם. (פסיקתא זוטא)

כינים

י"ד סוגי כינים הביא הקב"ה על המצרים. (אליה רבה ז) **ולמה לקו בכינים? א.** כי היו מציקים להם ומשפילים אותם ומצווים עליהם לטאטא ולנקות את הרחובות מהעפר (א.ה). ידוע שכך גם עשו הנאצים ימ"ש, הם צייוו על היהודים ובמיוחד על הרבנים ונשואי הפנים, לטאטא את הרחובות, ללא שום תועלת, אלא רק כדי להשפילם ולבוזתם, לקול תרועת צחוקם ולעגם של גויי הסביבה שצפו במחזה בהנאה) לכן נענשו בעפר, מידה כנגד מידה, ונהפך עפרם לכינים. (שמו"ד י, ז) ב. לפי שהיו מונעים מיישראל להתרחץ במרחצאות, וגופם ההתמלא כינים שהציקו להם, לכן לקו המצריים בכינים מידה כנגד מידה. (פסיקתא זוטא)

ערוב

החיות היו משחיתות את יבול השדות, וכן נכנסות לבתי המצרים ונוטלות את ילדיהם ממיטותיהם והורגות אותם. (מדרש שכל טוב) **ולמה לקו בערוב? כי** היו מציקים ליהודים ומצווים עליהם לצוד ולהביא להם דובים אריות ונמרים, [ללא שהיה להם צורך בהם] ולכן נענשו ע"י חיות, מידה כנגד מידה. (שמו"ד יא, א)

דבר

ולמה לקו בדבר? כי היו המצריים שולחים את היהודים להרים והגבעות לרעות צאן, כדי שלא יהיו היהודים בביתם, ויתמעטו מפריה ורביה, ולכן נענשו המצריים שכל בהמותיהם וצאנם מתו, מידה כנגד מידה. (שמו"ד יא, ד)

שחין

היה זה נס עצום, משה זרק סה"כ כמות של מלוא יד של פיה כבשן, וזה נתפזר על כל מצרים! (שמו"ד יא, ה)

ולמה לקו בשחין? כי היו מעבידים את היהודים ומצווים עליהם לחמם להם מים שיוכלו לרחוץ בהם את גופם, וכן לצנן להם מים [-כנראה בימות הקיץ], לכך לקו מידה כנגד מידה בשחין, וכך לא יכלו לרחוץ את גופם, כי המים מזיקים לשחין לח. (שמו"ד יא, ה)

ברד

בוא וראה רחמיו של הקב"ה, שאפילו בשעת כעסו הוא מרחם על הרשעים ועל רכושם, שהרי הברד לא ירד על המצריים עצמם אלא על השדות בלבד, ורק אם הם הסתובבו בחוץ או נפגעו מהברד, ואף על כך הוזהרים הקב"ה מראש שיכניסו את בהמותיהם לתוך ביתם. (שמו"ד יב, ב)

כיצד היה הברד יורד? היו ברקים ורעמים, הארץ רעדה, ואז החלו אבני הברד ליפול. (מדרש הגדול)

בתוך כל אבן היה אש, וכשהאבן הייתה נבקעת יצאה האש. (מדרש הגדול) **ולמה לקו בברד? כי** היו מעבידים את היהודים לנטוע להם כרמים ופרדסים גנות ואילנות, בא הברד ושיבר הכל. (שמו"ד יב, ג)

ארבה

הארבה כרסם לא רק את יבול השדות אלא גם את בגדיהם ותכשיטיהם של המצרים, וכן היו הם סותמים את פתחי המעינות, וכן היו מחשיכים את אור השמש ביום, והירח בלילה. (מדרש הגדול)

7 מיני ארבה הביא הקב"ה על המצריים. (מדרש הגדול) **ולמה לקו בארבה? כי** היו מעבידים את ישראל לזרוע את שדותיהם בחיטים ושעורים וכדו', לכך נענשו ובא הארבה ואכל הכל. (שמו"ד יג, ו)

חושך

היו יהודים רשעים שהתחברו למצרים וקיבלו מהם יחס שונה ומכבד, וכן קיבלו ממון רב מחבריהם המצרים, ולכן לא חפצו לצאת ממצרים, והקב"ה רצה להמית רשעים אלו, אולם אם ימיתם בפרהסיא יהא זה חילול ה', כי המצריים יאמרו שלא רק אותם הקב"ה מעניש אלא גם את היהודים, ולכן הביא הקב"ה חושך, ובאותם ימים המית הקב"ה את אותם יהודים רשעים, וקברום, ולא נודע למצרים ממתתם כלל. (שמו"ד יד, ג)

ולמה לקו בחושך? כי כשמצרי רצה לאכול בלילה, והיה צריך אור, היה מצווה על יהודי לעמוד על ידו עם נר, ולא לזוז, ואיים עליו שאם יזוז הוא יהרוג אותו, לכך נענשו בחושך, מידה כנגד מידה. (פסיקתא זוטא)

בכורות

מכת בכורות לקחה רגע אחד! (מדרש הגדול וארא כה) הכשרים שבמצריים באו והשתתפו עם היהודים בהקרבת קרבן פסח ועריכת ליל הסדר, ועלו עימם ממצרים! ומאידיך, היהודים הרשעים שהתחברו עם המצרים, ורצו שעם ישראל לא יגאל אלא יישאר במצרים, גם הם מתו בזמן מכת בכורות! (שמו"ד יח, ע')

לכף זכות

סיפור ופתרונו - על עניין לדון לכף זכות

... וסוף דבר

ככה זה נראה - מעשה שהיה בשדה תעופה באולם המתנה, יושב אדם ליד השלחן ובא אדם נוסף וישב מולו, הוציא תהלים מהתיק וקרא. אחד מהם הוציא חבילת וופלים ושם אותם על השלחן והתחיל לאכול. והנה לפתע הושיט השני את ידו והחל גם הוא לאכול מהוופלים ללא רשותו של חברו, ולכעסו של בעל הוופלים לא היה גבול מדוע הוא אינו מבקש רשות?

הלא אחר מוסר לבן אהרן ככה לך זכות?

סוף הסיפור - כשבאו לעלות למטוס התגלתה הסיבה לאי ההבנה, הראשון הכניס את ידו לתיק והוציא חפץ, ולהפתעתו נתקלה ידו בחבילת הוופלים שלו כשהיא שלימה, רק אז הבין שאכל מהוופלים של חברו וביקש את סליחתו, גם לו היו הוופלים מאותו סוג, והוא חשב שהוציאם מהתיק והוא אוכל מהוופלים שלו ... (מדרש מעשי כיצד לדון לכף זכות)

לע"נ ר' דב ב"ר שמואל ז"ל ולע"נ הגה"צ ד' אברהם ב"ר חיים שאול זצ"ל